

PAPER DETAILS

TITLE: YABANCI DİL DERSLERİNDE EREK DİL ÜZERİNDEN YAPILAN KÜLTÜRLERARASI
ETKİLESİMLER

AUTHORS: Mustafa Çakır,Ezgi Inal

PAGES: 33-44

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3536057>

Mustafa ÇAKIR*

Ezgi İNAL**

YABANCI DİL DERSLERİNDE EREK DİL ÜZERİNDEN YAPILAN KÜLTÜRLERARASI ETKİLEŞİMLER

ÖZET

Yabancı/ikinci dil öğrenmek ve öğretmek kendi içinde bazı dinamikleri barındırmaktadır. Yalnızca dil bilgisi ya da kelime öğretimi gibi gramatik unsurların yanı sıra dilin kültür boyutu da önem arz etmektedir. Dil ve kültür birbirinden ayrı düşünülemez iki toplumsal unsurdur. Erek dil ve ilgili kültür başta olmak üzere, hangi yaştan, kültürden kişilerin o dili öğrendiği, hangi kapsamda ve ihtiyaçlarla motivasyon elde ettiği önemlidir. Ayrıca öğrenenin nasıl bir ortamda öğrenme deneyimi yaşadığı, öğretmenin kültürlerarası etkileşimleri ne derece önemseydiği ve buna öğrenme ortamında ne şekilde yer verdiği de yabancı dil veya ikinci dil öğretiminde önemli konulardır. Nitekim kültür, kültürel etkileşim, kültürleme, kültürleşme, kültürel yeterlilik gibi kavramlar doğrudan dil öğrenme süreçlerinin odağında yer almaktadır. Bu kavramlar, dil öğretimi süreçlerini etkilemekte ve dil öğretimi süreçlerinden etkilenmektedir. Bu çalışmada öğrenilen dilin kültürünün o dilin öğrenilmesinde önemli bir yere sahip olduğu düşüncesinden hareketle, dilin kültür dairesi etrafında şekillenen kavramlar tanımlanarak dil öğretimi süreçleriyle ilişkilendirilmiştir. Nitel araştırma deseninde doküman analizi ile hazırlanan bu çalışmada yabancı dil derslerinde erek dil üzerinden yapılan etkileşimlerden hareketle kültürel etkileşim ve iletişime dair kavramsal çerçeve sunulurken, yabancı dil dersleri kapsamında özen gösterilmesi gereken hususlara yer verilmiştir. Ayrıca kültürel yeterlilik kavramı çerçevesinde söz konusu yeterliliğin kazanımının önemi vurgulanarak bazı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Erek dil, etkileşim, ikinci dil, kültürlerarasılık, yabancı dil

INTERCULTURAL INTERACTIONS THROUGH THE TARGET LANGUAGE IN FOREIGN LANGUAGE COURSES

ABSTRACT

Learning and teaching a foreign/second language involves some dynamics within itself. The cultural dimension of the language is important as well as the grammatical elements such as grammar rules and vocabulary. Language and culture are two social elements that cannot be separated from each other. In addition to the target language and relevant culture, it is important to consider the age and cultural background of language learners, as well as the context, needs, and motivation for learning. Furthermore, the learning environment, the teacher's emphasis on intercultural interactions, and its inclusion in the curriculum are crucial considerations when teaching foreign or second languages. As a matter of fact, concepts such as culture, cultural interaction, acculturation, cultural competence are directly focused on in language learning processes. These concepts have an impact on language teaching procedures and are influenced by language teaching procedures. In this paper, it is asserted that the culture associated with the language being studied holds a significant role in the acquisition of said language. The concepts that have been constructed within the cultural sphere of the language have been determined and linked to procedures for language instruction. The framework is based on interactions made through the target language and highlights important considerations that should be taken into account. Within the scope of foreign language lessons, it is crucial to pay attention to these issues. In this qualitative research study, document analysis was used to present a conceptual framework of cultural interaction and communication in foreign language lessons. In addition, the acquisition of cultural competence is emphasized within the framework of this concept, accompanied by suggestions.

Keywords: Target language, interaction, second language, interculturality, foreign language

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Eskişehir / Türkiye. E-posta: mcakir@anadolu.edu.tr / Prof. Dr., Anadolu University, Faculty of Education, Department of Foreign Languages Education, Eskişehir / Türkiye. E-mail: mcakir@anadolu.edu.tr

** Sorumlu yazar, Öğr. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi & TÖMER, İstanbul / Türkiye. E-posta: ezgiinal1@aydin.edu.tr / Corresponding Author, Lecturer, Istanbul Aydın University, Faculty of Education & TÖMER, İstanbul / Türkiye. E-mail: ezgiinal1@aydin.edu.tr

Giriş

Kültür kavramı başlı başına bir araştırma sahasıdır. Kökeni *cultura*'dan gelen kültür (Minkov, 2013, s. 10); Latince *colere*, bir tarlayı sürmek, ekip biçmek anlamındadır (Çakır, 1991, s. 21). Bu sözcük dilimize *ekin*¹ olarak çevrilmişse de sözcüğün yabancı dilden ödünçlenen kullanımı tercih edilmektedir. Evrensel bir fenomen olan kültür; insan yaşamı için önemlidir. Dolayısıyla tanımlanması en zor ve karmaşık kavramlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Alanyazında farklı perspektiflerden pek çok kültür tanımı yapılmıştır. Örneğin Kroeber ve Kluckhohn 1952 yılında yüz elliden fazla tanım derlemiştir (Thomas, 2010, s. 19). İkisinin 1954 yılında “Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions” başlığıyla yayımladığı çalışmada da üç yüzün üzerinde tanım derlenmiştir (Roche, 2001, s. 10). Bütün tanımların ortak özelliği ise kültürün sistem yaklaşımı ile ele alınmasıdır (Held ve Schreiter, 2015, s. 6). Kültür, “farkında olmaksızın içinde bulunduğumuz toplulukta, başka insanlardan öğrendiklerimizdir” (Günay, 2016, s. 11). Dolayısıyla ‘Kültürlerarası iletişim’ terimi ve ilgili araştırma yaklaşımları ise, farklı kültürlerin üyeleri arasındaki iletişimsel ‘ilişkiyi’ ifade etmeyi amaçlar (Lüsebrink, 2008, s. 307).

Kültür, şüphesiz yabancı dil öğretimi süreçlerinde vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada yabancı dil öğretiminde etkili olan kültürel süreçler, kültürlerarası yeterlilik ve yeterlilik modellerine bağlı olarak oluşan kültürlerarası iletişim yetkinliği üzerinde durulacak; etik ve emik ilişkiler ile öteki kültürle iletişim kurmak için çalışırken, öğrencilere ötekinin iletişim dilini öğretirken farkında olmadan onları kendi kültürlerinden, köklerinden koparma tehlikesine dikkat çekilecektir. Çalışma bu yönüyle en genel manada hem kültürlerarası iletişim hem de öğretici yeterlilikleri bağlamına odaklanmaktadır.

Ötekinin Kültürüyle Karşılaşma

Yabancı dil öğretiminde erek dilin sadece morfolojik ve/veya sözdizimsel boyutu bir başka ifade ile iletişimsel ve işlevsel olmak üzere farklı boyutları (Karaman, 2013) değil, kültürel öğelerinin de edebiyat ve diğer alanlar üzerinden etkileşimi sağlanmaktadır. Bu etkileşim öğrenilen erek dilin sınırları içinde yer alan öğeler için de geçerlidir. Ayrıca bu sınır, toplumun kimliğini de tanımlar. Bilimsel verilerle geleneksel değerler, yaygın inançlar ve töreler bu söz konusu kültürün bir parçasıdır. Kişi bir kültüre sahip olabilir; bu kültür de başka bir toplumun kültürüne ait olabilir yahut onun alt kültürel öğelerinden birini barındırabilir. Dolayısıyla bir dili inceleyerek o dili konuşan toplumlarla ilgili kültürel kodlara ve bu kapsamda bazı bilgilere ulaşılabilir. İlgili süreçte insanların inançlarına, kaynak dilin kültürüne uygun olmayan erek dil öğeleri kabul edilmeyebilir. Her dil bir topluluk içinde, o topluluğun ortak kültürü içinde ortaya çıktığına göre; dili kültürden, kültürü de dilden ayırmak mümkün değildir. Bir başka ifade ile dil ve kültür birbirinden ayrı düşünülemez unsurlardır.

Dili öğrenilen bir ulusun ortak değerlerinin, o ulusun kültürünün ve mental değerlerinin dil üzerinden öğrenildiği hatırdan çıkarılmamalıdır. “Dilin salt kurallar bütünü olarak kabul edilerek öğretilmeye çalışılması; dilin doğasının, yapısının, işlevinin ve gücünün fark edilmeden; dilin gerek öğrenim gerekse de öğretim sürecinde bilinçli şekilde analiz edilmeden kavranmasına neden olabilmektedir” (Karaman, 2021). Bu süreçte dil ile birlikte onun taşıdığı gelenek, yaşam biçimi

¹ TDK tarafından verilen çeviri ödülünü kazanan Can Alkor, *ekin* sözcüğünü *kültür* kavramının karşılığı olarak kullanmıştır. Bununla birlikte „Ekin kültürün alanlarından sadece birisidir. Her ekinin bir kültür olayı, her kültür olayı bir ekinle sınırlı değildir“ görüşü nedeniyle yaygın bir kullanım alanı bulamamıştır.

ya da başka bir ortak değer de aktarılmakta, sınıf içinde öğrencilerin erek dilin ait olduğu kültürle etkileşimleri sağlanmaktadır. Ayrıca kültürel unsurlar öğrenilmekte veya öğrenme ortamının niteliğine bağlı olarak zaman zaman edinilmektedir. Bu edinme süreci topluma dahil olma ve sosyalleşme süreçleriyle yakından ilişkilidir. Wittgenstein'in da belirttiği gibi "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır." Dolayısıyla dilin anlam zenginliği ve anlam derinliği o dil ile yapılan iş sayısı sınırlı kalacaktır. Dil aynı zamanda akıl, ruh ve gönül dünyasının aynasıdır. Nitekim Friedrich Schiller, dilin bir ulusun aynası olduğundan bahsederken; bu aynaya bakıldığında, insanın en gerçek yankısını bulacağına dair ifadeleri de onun bu görüşünü doğrulamaktadır.

Her ulusun kültürel çerçevesi kendisine özgüdür. Örneğin İspanya'da boğa güreştirilen arenadaki bir hayvansever için boğanın matador tarafından öldürülmesi alkışlanacak bir durum değil, aksine savunmasız bir hayvanın öldürülmesi olayıdır ve negatif bir durumu ifade eder. Bu ve benzeri durumlar her ülkede hemen her toplumda dil ve kültür yoluyla farklı bir şekilde dışa vurulur. Dolayısıyla insanlar dil yoluyla iletişim kurar, ortak bir kültür dünyası inşa ederler. Saussure'un de ifade ettiği gibi dil, doğrudan bir doğa ürünü değil, farklı insan deneyimlerinin anlamsal içerikle (gösterilen) sessel anlatımdan (gösteren) oluşan bir simgeye dönüştürülmesiyle ortaya çıkar. Nermi Uygur (1984, s. 14), dilin birey ve toplum içinde varlık bulmasını insanın var olduğu andan itibaren ona sahip olmasıyla, insan eylemleri olsun olmasın dilin halihazırda zaten var olduğuyula değil; öğrenerek ve tekrarlar ile edinilebileceğini vurgular. Güvenç (1979, s. 6) benzer şekilde her ulusun kendine özgülüğü ve değerini vurgulayarak konuyu toplumların kendilerini yüceltmeye meyleden etnosatrizminden hareketle açıklar. Ona göre her toplum kültür, tarih ve diğer kendini var eden unsurların en iyisine sahip olduğuna inanır.

Her toplumda kendini üstün görme eğilimi görülür. Türkiye toplumu olarak biz de savaşta ve barışta üstün bir konukseverlik özelliğine sahip olduğumuza inanırız. Üstün olma duygularımızı "Bir Türk dünyaya bedeldir!" veya "Ne mutlu Türküm diyene!" gibi sözlerle dışa vururuz. Sportif etkinliklerde karşı takımları mağlup etmekten mutlu oluruz. Bu duygu durumu, toplumsal birlik ve dayanışmanın devamını, sonuçta da korunmasını sağlar. Bu durum da toplum içinde etkileşimsel bir devingenliği beraberinde getirir. Dolayısıyla, bütün uluslar için aynı şeyi düşünmek mümkündür ki etkileşimsel devingenlik etkileşimin ürünüdür. Bu anlamda kültürün sürekliliği söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda da dil ve edebiyatın önemi hem bir toplum için hem de toplumlararası bağlamda ortaya çıkmaktadır.

Edebiyat, ulusların birlik olmasında önemli bir rol üstlenir. Dil, edebiyatın temelini oluştururken, edebiyat da ortaya çıktığı toplumun ruhuna ayna tutar, toplumu hemen her özelliği ile yansıtır. Edebi ürünler ortaya çıkmış oldukları toplumun ifade özelliklerinin yanı sıra tarihi ve kültürel çerçevesini de ortaya koyar. Bu durum aslında insanın hem organik hem de toplumsal bir yapısı olduğunu göstermektedir. O halde insan biyososyal bir varlıktır. Freud (1955'den akt. Güvenç 1979, s. 25), insanın toplumsal varlık alanı (kurumlar, yasalar, engellemeler), psikolojik varlık alanı (davranışlar, eğilimler, bunalım ve hastalıklar) ve biyolojik varlık alanı (güdüler, gereksinimler, dürtüler) olduğunu öne sürerek bedeninin toplumsal ve ruhsal baskılar altında bulunduğunu belirtmektedir. İnsanın bu özelliği göz önünde bulundurulduğunda kültürlerinin, davranışlarının ve değerlerinin arasında farklı ve benzer yönler bulunmaktadır. Fiziksel (görünen) farklar; insanın davranış kültürleriyle ilgili olup, farkları biyolojiye (fiziksel farklara) indirger. Kendini diğer milletlerden üstün gören ırkçı bakış açısına sahip insanlar ise kendi uygarlıklarının sosyal ve kültürel evrim yoluyla üstün bir özellik kazandığı görüşünü öne sürerler. Bu görüşlerden

ilki bilimsel düşünce, ikincisi temellendirilmemiş inançların bir sonucu olarak ifade edilebilecek oldukça dar kapsamlı düşüncedir.

Yabancı dil öğrenenler, kendilerini öğrendikleri dilin taşıyıcılarının ırkçı dünya görüşüne kaptırmaları halinde ciddi bir tehditle karşı karşıya kalabilirler. Irkçılar, görmek istediklerini görür; görmek istemediklerini görmezlikten gelirler (Güvenç, 1979, s. 29). Irk, kültürel farkları belirliyorsa, aynı ırka mensup sosyal grupların sahip olduğu yüzlerce, binlerce farkın açıklaması da mümkün olmayabilir. Bu durumda ırkların üstünlüğünden söz edilmesi hiçbir yönden doğru görünmemektedir. Hoebel'e (1968, s. 58'den akt. Güvenç, 1979, s. 33) göre ırk; "belli genetik birleşimlerin sonucunda oluşan ortak, fiziksel yapı özelliklerine sahip olan toplumların oluşturduğu büyük grup"tur.

Her sosyal/kültürel sistemde kişiler ve kurumlararası ilişkiler dil aracılığıyla kurulur, dilin varlığıyla mümkün olur. Kişi dili öğrenir; bu dili kullanarak başkası ile iletişim kurar, kendini geliştirir. Farklı kültürlerin kendi kapalı ortamlarındaki keşifler, icatlar ve kültürel gelişmeler, komşu toplumlara ve dünyaya yayılmaktadır. Alman etnologların bu görüşü *difüzyonist* akımın bilimsel temelini oluşturmuştur (Güvenç 1979, s. 77). Bu bakış açısı çerçevesinde düşünüldüğünde kültürün özellikle maddi unsurları belirli lokasyonlarda üretilerek diğer toplumlara yayılmıştır. Bu kapsamda difüzyonizm(yayılmacılık), pek çok farklı bakış açısı ile kültürlerin ve toplumların yapısal katmalarının özelliklerini inceler (Saran, 1989 akt. Özkul ve Uysal, 2020, s. 101). Bir başka ifade ile teknolojiye, sanatta, düşünce ve törede, kültürel ögenin kökeni ve yayılma yolları tarihi açıdan incelendiğinde ortaya çıkan tablo, keşiflerin ve gelişmelerin belli merkezlerden çevreye ve bütün dünyaya yayılmasıdır. Kültürler arasındaki etkileşim de bu difüzyon veya yayılma adı verilen süreçle gerçekleşmektedir. M.Ö. 2600 yılına ait olan ve bilinen en eski kitabın (Prisse d'Avennes papirüsü) yayılması da bu şekildedir (Günay, 2016, s. 18).

Bir dil yeni öğrenildiğinde dilin bulunduğu kültürene, kendine özgü söz edimlerine uygun konuşulması gerekir. Her dilin kendine özgü bir yanı, bir özgüllüğü (fr. *spécificité*) de vardır (Günay 2016, s. 18). Nitekim dil ya da kültür özellikleri kurulacak iletişimi de etkiler. Çünkü dil, kendisini var eden kültür dairesi içinde doğar ve bu kültürel düzlemin ortaya koyduğu düşünce yapısıyla gelişir. Toplumsal anlamın algılanması ve üretilmesi de dil yoluyla yapılmaktadır. Dil de temsil edilen göstergeler bütününden oluşur. Chomsky'ye göre insan bir dili öğrenme yetisiyle dünyaya gelmektedir. Beyni tamamen boştur. Bu çerçevede yeni doğan bir bireyin beynini format atılmamış bir bilgisayara benzetmek yanlış olmayacaktır. Bilgisayarın işletim sistemini kültür oluşturur, beyin henüz ana rahminden başlayarak edinilen dil ve bu dili konuşan çevrenin içine doğulan kültür ile şekillenmekte, bireyin eylemde bulunabilmesi de o kültürün üzerine yüklenen dil ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu görüş Jean Piaget'nin duyuşal motor çizgesi ile de örtüşür ve dilin, düşüncenin hareketlenme yönünü biçimlediğini işaret eder.

Evrensel bilgi insanlara geniş bir bakış açısı sağlar. Bu sayede insanlar, kendilerine ve çevrelerindeki insanlara faydalı olurlar. Buna sahip olmayanların ise kendilerine ve bulundukları topluma faydalı olmaları beklenemez. Dolayısıyla evrensel bilgiye ulaşabilmek, üretilen bilimsel bilgiyi yayabilmek için yabancı dil öğrenmek/edinmek kaçınılmazdır. Yabancı bir dili öğrenen veya edinen bireyler, yabancı unsurlara karışmakta sakınca görmezse, yabancı adetleri, gelenekleri, görenekleri incelemenden ve araştırmadan hemen kabullenirse, Günaltay'ın (1971) kültürel bağlar arasındaki yabancı unsurları vurguladığı çalışmasında söz konusu yabancı unsurların ilk zamanlar pek hissedilmese de sonraki süreçlerde çeşitli ayrılıklar, sorumsuzluklar

doğurduğu vurgulanır. Bu bakımdan etkileşimlerin ne derecede ve ne şekilde gerçekleştiği önemlidir.

Kültürel Süreçler

Bu başlık altında *kültürleme*, *kültürel yayılma*, *kültürleşme* *kültürlenme*, *kültür şoku*, *zorla kültürleme*, *kültürel özümseme*, *kültürel değişme* kavramları üzerinde durulacaktır.

Kültürleme; en geniş anlamıyla sosyal bilimcilerin ,toplumsallaştırma‘ dedikleri eğitim ve öğrenme anlamına gelmektedir (Güvenç, 1979, s. 131-132-328); bir toplumun, kendi kültürel özelliklerini yeni kuşaklara sosyalleşme yoluyla aktarmasıdır. Burada bireyin doğduğu andan ölüme kadar var olduğu toplumun ihtiyaçlarına ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değişmesi beklenir. İnsanın, yaşamdan öğrendiklerini ve yarattıklarını yeni kuşaklara aktarması ve birikmiş tecrübeleri yoluyla kuşaklar arasındaki yaşam döngüsü içinde süreklilik sağlaması olayıdır (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s. 15). *Enculturation* olarak da adlandırılan kültürleme, kültür süreçleri arasında en önemlisi ve evrensel kabul gören süreç olarak değerlendirilir (Uygunkan, 2005, s. 207).

Kültürel yayılma (Diffusioun) yukarıda da değinildiği üzere, belli bir toplumda dıştan içe doğru ya da içten dışa doğru maddi, manevi öğelerin sürekli olarak yayılması halidir (Güvenç, 1979, s. 131). Bu süreçte belli kurallar, yöntemler her zaman dikkate alınmayabilir ve hayatın olağan akışı içinde de bu yayılma gerçekleşebilir. Öğrencilere bir ülkenin dili ve edebiyatı öğretilirken farklılıkların görülmeyen, ancak duyarlarla sezilebilen, soyut, ruhani, tinsel toplumsal değerler üzerindeki olumsuz etkisine karşı dikkatli olunması gerekmektedir. Farklı kültürler anlatılırken öğrenciler, toplumun inanç ve ahlaki değerlere bağlılıktan doğan dayanma gücü, ruh kuvveti ve moral (Ayverdi, 2005, s. 1931) değerlerine karşı “dünya vatandaşı” yaklaşımı gibi üzerinde düşünülmesi gereken olgularla da karşılaşabilirler (Gültekin ve Hüner, 2019).

Farklı kültürlerin karşılıklı etkileşime girmesiyle gerçekleşen kültür alışverişine kültürleşme (Acculturation) denir. Kavram olarak kültürlemenin aksi durumunu ifade eden *kültürleşme* iki farklı kültürün karşılaşmasıyla başlayan ve uyum ile sonuçlanan kültürel ve psikolojik değişim sürecidir. Bu süreçte gruplardan biri baskın olsa bile, her iki sistemin de bu kültür ilişkisinden etkilendiği görülür.

Almanya’daki mutfak kültürüne Türk mutfağına ait ürünlerin girmesi bu süreçte görülen somut bir kültür değişmesi olan difüzyona örnektir. Avrupalı Türklerin içinde bulunduğu etkileşim süreçleri kültür değişmesini de beraberinde getirmektedir. Bu değişmeye kültürleşme adı verilir. Kültürel alışveriş bireysel boyutta gönüllü gerçekleşirse kültürleşme; zorla kültürleme (transkültürasyon), şeklinde gerçekleşirse, yani bir toplumun diğerini kendi içinde eritmesi sonucuna uzanıyorsa asimilasyon adını alır. Kültürleşme süreci sonunda her iki toplum da kaçınılmaz olarak yavaş veya hızlı bir şekilde değişir. Bu değişim sürecinde bireylerin yepyeni bir birleşime varmasıyla *kültürlenme* gerçekleşir.

Kültürlenme (Culturation), bir bireyin ya da grubun kendi kültüründe bulunmayan yepyeni bir birleşime varmasıyla gerçekleşen süreçtir. Anadolu’nun değişik yerlerinden Almanya Federal Cumhuriyeti başta olmak üzere Avrupa’nın farklı ülkelerine çalışmak üzere giden Türklerin gittikleri ülkelerde yerleşik hale gelmeleri ile birlikte Anadolu’nun farklı yerlerinden getirdikleri alt kültürlerin erek ülkedeki kültürel öğeler ile buluşması ve bir etkileşime girmesiyle, asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan yeni bir senteze varılması, uzlaşılması durumu örnek gösterilebilir.

Öte yandan içinde yaşanılan toplumun kültürel öğelerinin benimsenmesi ile de kültürlenme gerçekleşir (Güvenç, 1979, s. 131). Bireyler yabancı veya ikinci bir dili öğrenirken/edinirken kültürlenme sürecini yaşarlar.

Belli bir kültürden başka bir kültür ortamına giren bireylerin yaşadıkları yeni çevredeki kültüre uyum sağlamakta karşılaştığı bazı sorunlar, sıkıntılar ve bunalımlar olabilir. Bireyin içinde bulunduğu bu duruma kültür şoku (Culture Shock) denir. Çeşitli çokkültürlü sınıflarda erek dil kapsamındaki eğitim süreçlerinde öğrenenlerin sınıf içinde çekimser tutumları, derse uyum problemleri ya da dil becerilerine yönelik uygulamalarda gerginlikleri bu duruma açıkça ifade etmektedir.

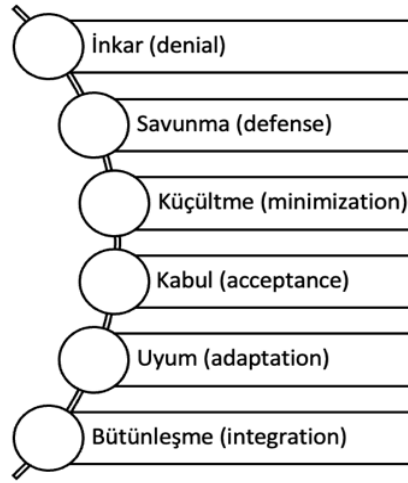
Bireylerin içinde yaşadıkları baskın kültürün taşıyıcıları tarafından zor kullanılarak kendi kültürlerine uymaya ve kendi kültürel değerlerini benimsemeye zorlanmasına zorla kültürleme (Trans-Culturation) denir. Almanya’da yaşayan Türklerin bir kısmının Almanca öğrenmeleri ve bu yolla topluma uyum sağlayacakları gerekçe gösterilerek okul bahçesinde Türkçe konuşmalarının engellenmesi veya Bulgaristan’da yaşayan Türklerin isimlerinin zorla Bulgarca adlarla değiştirilmeye çalışılması geçmişte yaşanan örnekler olarak gösterilebilir.

Kültürel özümseme ise zorla kültürlemenin aksine, bireylerin gönüllü olarak kendilerini sisteme uydurmaları ve baskın, egemen kültürün değerlerini benimsemesi veya bu kültürün azınlık kültürünü kendine benzetmesi sürecine verilen addır. Nihayetinde kültürel değişme veya kültür değişmesi; toplumun bütünüyle ve bazı kurumları ile değişikliğe uğraması halidir.

Kültürlerarası Yeterlilik ve Modelleri

Kültürlerarası yeterlilik, Deardorff (2006, s. 241)’a göre bireylerin başka kültürlerden insanlar ve gruplarla uygun iletişim kurma yeteneğidir. Kültürlerarası yetkinliğin ön koşulları, duyarlılık ve özgüven, başka kültürlerle ait bakış açılarını anlama ve ayrıca kendini doğru bir şekilde ifade etme, düşüncesini aktarabilme, anlaşılabilme ve saygı duyulabilme, mümkün olduğunda esneklik gösterebilme ve gerektiğinde net olabilme yeteneğidir. Bu yeteneğin kazanılmasında, bazı konular arasında içinde bulunulan duruma göre bir denge kurulması söz konusudur. Bu konular, kültürel bilgi ve deneyim, toplumlar ve insanlara yönelik merak ve ilgi, empati ve yorumlama yeteneği, kişinin kendine güveni ile duygusal istikrarı, kendi kültürü dışındaki kültürler ve o kültürün insanlarına eleştirel olarak yaklaşabilmek olarak sıralanabilir.

Kültürlerarası ilişkilerde bireysel yeterliliği tanımlamak için kullanılabilecek dört farklı model bulunmaktadır. Bunlar liste modelleri, yapısal modellemeler, süreç modelleri ve faz modelleridir (Bolten, 2007, s. 21). Bu modeller incelendiğinde liste modellerinin kültürlerarası yeterlilikleri hiyerarşik olmayan biçimde listelediği görülür. Bu model, ileri iletişim becerilerini içermektedir (Bolten, 2015, s. 165; Hatzer ve Layes, 2010, s. 124). Yapısal modellemelerde ise kültürlerarası yeterlilikler genellikle üç alt alana ayrılır: Duygusal, bilişsel, davranışsal (Gertsen, 1990, s. 341). Süreç modellerinde ise yapısal modellemelerdeki üç alt alanın birbiriyle ilişkisine odaklanılır. Bu modellemede kültürlerarası etkileşim ön plana çıkar. Bu modellemede öne çıkan tüm durumlar genellikle nadiren ortaya çıkar (Bolten, 2007, s. 21; Bolten, 2012, s. 130). Son olarak faz modelleri mevcuttur. Burada bireysel kültürlerarası yetkinlik ve edinim durumlar çerçevesinde değişiklik gösterir. Bennett(1986, s. 179)’e göre kültürlerarası yeterlilik zaman geçtikçe ve farklı yaşam deneyimleriyle artan bir ivme gösterir. Kültürlerarası yeterliliğin gelişimi altı aşamadan geçer:

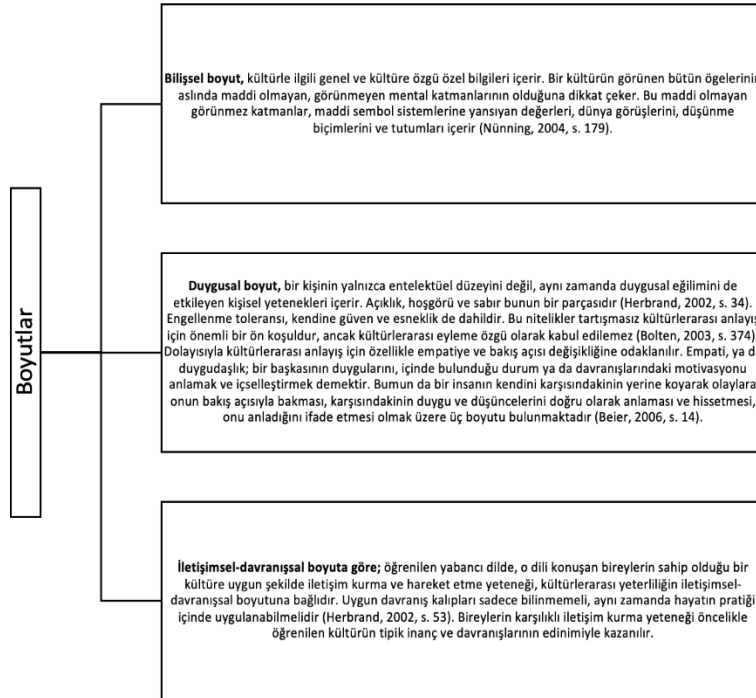

Şekil 1. Kültürlerarası gelişimin aşamaları

Kültürlerarası etkileşimin aşamaları incelendiğinde aynı zamanda bu modeldeki aşamaların bireyin erek dile ait bir kültür dairesinde geçirdiği süre ile bu süreçteki psikolojik ve sosyolojik gelişmelerin bütünüyle yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Kültürlerarası İletişim Yetkinliği

Kültürlerarası iletişim yetkinliği içerik analizi kültürel muhteva rehberinde konu, değişkenler ve üç ayrı alt kategorilerle sıralanmıştır. Bunlar; bilişsel (kognitive Dimension), duygusal (affektiven Dimension) ve iletişimsel-davranışsal boyutlara (kommunikativ-verhaltensbezogenen Dimension) bölünebilen bir dizi beceriyi ve tutumu içerir (Bolten, 2003, s. 373). Öteki kültürle iletişimde ve yabancı/ikinci dil öğrenme-edinme süreçlerinde de önemli rol oynayan bu boyutlar şu şekilde özetlenebilir:

Şekil 2. Yabancı/İkinci Dil Öğrenme ve Edinme Süreçlerindeki Temel Boyutlar

Yabancı/ikinci dil öğrenme ve edinme süreçlerinde ele alınan temel boyutlar, şekil 2’de görüldüğü gibi kendi iç dinamiklerini barındırırken bir başka açıdan birbirleriyle de organik bağ oluşturmaktadır. Dolayısıyla ilgili kültürün önemli bir yönünü de oluştururlar.

Kültürlerarası Etik - Emik İlişkiler

Bireylerin farklı kültürleri anlaması, farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyabilmesine yönelik farklı yaklaşımlar ve prosedürler vardır. Bu bağlamda, Köppel’in (2002), *kültürel değerlendirme yaklaşımı* (Kulturerfassungsansatz) kullanılabilir. Bunun için de etik ve emik yaklaşımları birbirinden ayırmak önemlidir (Minkov, 2012, s. 84).

Etik yaklaşımlar; girişimi genel olarak, kültürlerin özünde var olan evrensel ölçütler şeklinde belirleyerek ve çeşitli yönlerden birbirleriyle ilişkilendirir (Köppel, 2001, s. 79). Bu yaklaşımın avantajı, karşılaştırmalı kültürel durumlarda görülür. Kültürlerarası karşılaştırmaların olumsuz sonucu ise orada özel bir rol oynamadan - gerekli - göstergelerin ekinler üzerine genelleştirilmesi veya "uygulanmasında" yatmaktadır.

Öte yandan emik yaklaşımlar, her kültürü kendi iç dinamikleriyle analiz ederek kültürleri bu açıdan anlamlandırmaya çalışır. Dünya üzerindeki her kültür kendine özgü bir sistem bütünü olduğundan kültürün ayrılmaz parçası dildeki bir kavramın diğer kültürlerde karşılığı yoktur (örneğin, İngilizce’de konfor kelimesinin kullanımında eş anlamlılığın bulunmaması).

Farklı kültürlerin analizinde ayırt edici yöntemler de kullanılmaktadır. Geert Hofstede (2023) ‘nin kültürel boyutlara yaklaşımına göre bunlar 6 farklı boyutta ele alınmaktadır (Hofstede, 2011):

- *Bireycilik* (bireysel teşvikler; her şeyden önce kendini ve sana en yakın olanları düşünmek) ve kolektivizm (grup teşvikleri; bir grubun parçası olarak özdeşleşme)
- *Feminist cinsiyetçilik* (eşitlik ilkesi yoluyla çatışma çözümü, bütünlüğe ve yaşam kalitesine yönelim) ve erkeklik (adil mücadele yoluyla çatışma çözümü, rekabetçi yönelim)
- *Belirsizlikten kaçınma* (biçimciliğe duyulan ihtiyaç veya direnç; belirsizliğin veya esnekliğin reddi / kabulü)
- *Güç mesafesi* (hiyerarşik seviyeler arasındaki gerçek veya algılanan fark ve bu hiyerarşik seviyelerin var olduğunun kabulü)
- *Uzun ve kısa vadeli yönlendirme* (uzun vadeli yönlendirme: başarı için iyi bir eğitim alınması dahil yapılan planlama; kısa vadeli oryantasyon ise değişim hakkında şüphecilik dahil geleneklerin korunması).
- *Kısıtlama* (ustalık; sosyal normlar) ve müsamaha (bağlılık, zevk, az sayıda sosyal norm).

Kültürel analizler Michael Minkov (2013)’a göre şöyle sıralanmaktadır:

- Dışlayıcılığa karşı evrenselcilik (etnosentrik/dışlayıcıya karşı evrensel/hoşgörülü)
- Anıtsallığa karşı esneklik ve alçakgönüllülük/bağlılık.
- Hoşgörü ve Kısıtlama. Bu kategori, dürtülerinin daha özgürce tatmin edildiği toplumlarla, kendini daha fazla dizginleyen toplumları karşılaştırır. Aşırılık, Doğu Avrupa ve Güney Asya’ya karşı Batı Afrika’dır.

Edward T. Hall (1959/1973) ise kültürel analizleri monokronik (zaman sabit, "birbiri ardına") ve polikronik (aynı anda birçok şey), yüksek bağlamlı iletişim (çok sayıda ipucu ve imalı) ile düşük bağlamlı iletişim (doğrudan), yapısal özellikler olarak tasnif etmiştir.

Bu ve diğer kriterlere göre toplumsal tüm gruplar ve bu grupları oluşturan bireyler uyumlu veya daha az uyumlu kombinasyonlarda kaydedilebilir, analiz edilebilir ve değerlendirilebilir ve kısmen karşılaştırılabilir. Benliğin ve kişiliğin gelişimi, anlam arayışı gibi konular kişiye özgü olmasının yanı sıra sosyal çevrenin içerisinde de farklılıklar kazanır (Gültekin ve Şencan, 2019, s. 3). Dolayısıyla kültüre dair her süreç bireysel ve toplumsal katkı sağlayıcıdır.

Sonuç

Kültürlerarası yeterlilik, kişinin kendi önyargılarını ve klişelerini bilinçli olarak algılaması ve bunların üstesinden gelmesi ve kendi sınırlarını kabul etmesi anlamına gelir ve oldukça önemlidir. Ötekini görmek ve yabancı kültürü referans çerçevesi içinde anlayabilmek değerlidir. Bunun yanı sıra kültürlerarası yeterliliğin ve bu anlamda gerçekleşen etkileşim süreçlerinin bireyler için kendi kimliğini kaybetmek veya kimliğini kaybetme pahasına başka bir kültürü onaylamak olmadığını ifade etmek yerinde olacaktır.

Öteki kültürle iletişim kurmak için çalışırken, öğrenenlere ötekinin iletişim dilini öğretirken bireyleri kendi kültürlerinden, kimliklerinden ve/veya köklerinden koparma tehlikesine karşı da bilinçli olunmalı, öğretim programlarında öğrenenlere kendi kültürleriyle ilgili eksiklerini tamamlama, manevi değerlerini besleme imkânı verecek düzenlemeler özenli bir şekilde yapılmalıdır.

Yabancı bir kültürle muhatap olan ve kendi kimliklerini sosyal bağlam içerisinde anlamlandırma arayışı içinde bulunan özellikle genç yaştaki öğrenenlerin bakış açılarını kültürlerarası iletişim ortamında zenginleştirirken gerektiği gibi tarafsız, yargılayıcı olmayan ve kapsayıcı bir tutum sergileyebilmeleri pratikte her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumda belirli değerlerin kişinin kendi kimliğinin aslını temsil ettiğini ve keyfi veya birbirinin yerine geçemez olduğunu kabul etmek gerekir. Dolayısıyla neyin tolere edilebileceği ve neyin tolere edilemeyeceği arasında ayırım yapabilmek, kültürlerarası yetkinliğin yapı taşıdır (Bkz.: Beier, 2006, s. 23) ve kültürlerarası yetkinlik bağlamı her dil öğrenicisi için önemlidir ve kritik bir araştırma alanıdır. Kültürel perspektifler çerçevesinde oluşturulan değerlerin ilerleyen yaşam şartlarında hayatı anlama ve anlamlandırma konusunda genç öğrenenler başta olmak üzere tüm yabancı dil öğrenenlere yol gösterici olacağı unutulmamalıdır. Kültür odaklı yapılacak olan her çalışmada söz konusu unsurlar göz önünde bulundurulmalı; dil öğrenme ve kültürel etkileşim kapsamında uygulanacak toplumsal pratiklerin gerçekçi ve sürdürülebilir olması sağlanmalıdır. Bu kapsamda dil öğreticileri de gerçekleştirecekleri tüm öğrenme tasarımlarını kültürlerarası iletişim bağlamında yeniden ele alarak kültürlerarası etkileşim ve iletişimin sınıf içi ve sınıf dışı ortamlarda sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için rehber olmalıdır.

Extended Abstract

Learning and teaching a foreign/second language involves some dynamics within itself. Not only grammatical elements such as grammar rules and vocabulary teaching, but also the cultural dimension of language is essential. Language and culture are two social elements that cannot be separated. In addition to the target language and the relevant culture, it is crucial to consider the age and cultural background of people learning the language, the context in which they are learning, and their needs and motivations. Furthermore, the learning environment, the teacher's emphasis on intercultural interactions, and its inclusion in the curriculum are crucial considerations when teaching foreign or second languages. Culture, cultural interaction, acculturation, and

cultural competence are directly focused on in language learning processes. These concepts impact language teaching procedures and are influenced by language teaching procedures. This paper asserts that the culture associated with the language being studied plays a significant role in the acquisition of said language. The concepts constructed within the cultural sphere of the language have been determined and linked to procedures for language instruction. The framework is based on interactions made through the target language and highlights important considerations. It is crucial to pay attention to these issues within the scope of foreign language lessons. This qualitative research study used document analysis to present a conceptual framework of cultural interaction and communication in foreign language lessons. In addition, the acquisition of cultural competence is emphasized within the framework of this concept, accompanied by suggestions.

In every social/cultural system, interpersonal and inter-institutional relations are established through language and made possible by the existence of language. A person learns the language, communicates with others using this language, and develops himself/herself. Discoveries, inventions, and cultural developments in the closed environments of different cultures spread to neighboring societies and the world. Intercultural competence means consciously recognizing and overcoming one's prejudices and stereotypes and accepting one's limitations. It is valuable to see the other and understand the foreign culture within a frame of reference. Furthermore, intercultural competence and interaction processes do not mean losing one's identity or affirming it at the expense of losing one's identity. While working to communicate with the other culture and teaching learners the language of communication of the other, one should be conscious of the danger of separating individuals from their own culture, identity, or roots. Arrangements should be made carefully in the curricula to enable learners to complete their deficiencies related to their own culture and to nourish their spiritual values. It may not always be possible in practice for learners, especially young learners, who are dealing with a foreign culture and seeking to make sense of their identity in a social context, to be as neutral, non-judgmental, and inclusive as they should be when changing their perspectives in intercultural communication. In this case, it is necessary to recognize that specific values represent the essence of one's own identity and are not arbitrary or interchangeable. Being able to distinguish between what can and cannot be tolerated is, therefore, a building block of intercultural competence, and the context of intercultural competence is vital for every language learner and a critical area of research. It should not be forgotten that the values formed within the framework of cultural perspectives will guide all foreign language learners, especially young learners, in understanding and making sense of life in later life conditions. These factors should be considered in every culture-oriented study and ensure that the social practices implemented within the scope of language learning and cultural interaction are realistic and sustainable.

Kaynakça

- Ayverdi, Z. İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı.
- Beier, C. (2006). Was ist Interkulturelle Kompetenz? Trainingsziele interkultureller Seminare. İçinde: Beier, Claudia (Ed.). *Interkulturelle Kompetenz: Methoden in der MBA-Ausbildung und Strategien für die Managementpraxis*(ss. 4-19). MA Akademie Verlag.
- Bolten, J. (2015). *Einführung in die interkulturelle Wirtschaftskommunikation*. (2. Baskı), UTB.

- Bolten, J. (2012). *Interkulturelle Kompetenz*. (5. Baskı), Landeszentrale für politische Bildung.
- Bolten, J. (2007). *Was heißt „Interkulturelle Kompetenz? “Perspektiven für die internationale Personalentwicklung*. İçinde: Vera Künzer & Jutta Berninghausen (Eds.): *Wirtschaft als interkulturelle Herausforderung*. (ss.21-42) IKO-Verlag.
- Bolten, J. (2003). Interkulturelles Coaching, Mediation, Training und Consulting als Aufgaben des Personalmanagements internationaler Unternehmen. İçinde: Bolten, Jürgen & Ehrhardt, Claus (Eds.): *Interkulturelle Kommunikation: Texte und Übungen zum interkulturellen Handeln* (ss. 369-391), Verlag Wissenschaft & Praxis.
- Çakır, M. (1991). *Die Rolle von Kultur und Identität beim Erwerb des Deutschen als Zweitsprache*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No: 20.
- Deardorff, D. K. (2006). The identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization at institutions of higher education in the United States. *Journal of Studies in International Education*. 10(3), 241-266. <https://doi.org/10.1177/10283153062870>
- Erdoğan, İ. & Korkmaz, A. (2005). *Popüler iletişim ve kültür*. Erk Yayınları.
- Gertsen, M. (1990). Intercultural Competence and Expatriates. *International Journal of Human Resource Management*. 1 (3), 341–362. <https://doi.org/10.1080/095851990000000054>.
- Gültekin, M. & Şencan, H. (2019). Manevi değerlerin farklılıklar yönetimi üzerindeki etkisi. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies (PJESS)*. 6(1), 1-18. <https://doi.org/10.34232/pjess.494018>.
- Günaltay, Ş. (1971, Ekim 27). Belgelerle Türk Tarih Araştırma Grubu’nun Çalışması: Zulmetten Nura. *Hürriyet Gazetesi*.
- Günay, V. D. (2016). *Kültürbilime Giriş: Dil, kültür ve ötesi*. Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. (3. Basım) Remzi Kitabevi.
- Hall, E. (1973). *The Silent Language*. Anchor Press.
- Hatzer, B. & Layes, G. (2010). *Applied Intercultural Competence*. İçinde: Alexander Thomas, Eva-Ulrike Kinast & Sylvia Schroll-Machl (Eds.): *Handbook of Intercultural Communication and Cooperation: Basics and Areas of Application*. (Cilt 1, ss. 121-130), Vandenhoeck & Ruprecht.
- Herbrand, F. (2002). *Fit für fremde Kulturen: Interkulturelles Training für Führungskräfte*. Haupt.
- Hobell, E. A. (1968). *Races of Mankind Rapport*. İçinde: S. ve H. Wright (Eds) *Anthropology*, New York University Press.
- Hofstede, G. J. (2023, Nisan 4). National Culture. İçinde: Hofstede Insights. URL: <https://hi.hofstede-insights.com/national-culture>.
- Hofstede, G. J. (2011). *Lokales Denken, globales Handeln*. Verlag C.H.Beck.
- Karaman, F. (2013). Die Relation zwischen Form und Funktion Bei der Grammatikvermittlung, *Diyalog*, (2), 78-86.

- Karaman, F. (2021). Almanca Öğretmeni Adaylarının Dilin Felsefesi ve Doğasına İlişkin Görüşleri. İçinde *Yabancı Dil Öğretimine Genel bir Bakış* (ss.53-61), (Eds.) Hasan Yılmaz, Erdiç Yücel, Mustafa Serkan Öztürk, Çizgi Kitabevi.
- Köppel, P. (2002). *Kulturerfassungsansätze und ihre Integration in interkulturelle Trainings*. Reihe Fokus Kultur.
- Köppel, P. (2001). Ethische und emische Ansätze in interkulturellen Trainings. *Entwicklungsethnologie*. 10 (1/2), 79–96.
- Lüsebrink, H. J. (2008). Kulturraumstudien und Interkulturelle Kommunikation. İçinde: Nünning, Ansgar & Nünning, Vera (Eds.). *Einführung in die Kulturwissenschaften Theoretische Grundlagen – Ansätze – Perspektiven* (ss.307-328). Metzler.
- Minkov, M. (2013) *Cross-Cultural Analysis: The Science and Art of Comparing the World's Modern Societies and Their Cultures*. SAGE Publications.
- Nünning, A. (2004). Literatur, Mentalitäten und kulturelles Gedächtnis: Grundriss, Leitbegriffe und Perspektiven einer anglistischen Kulturwissenschaft. İçinde: Nünning, Ansgar (Ed.): *Literaturwissenschaftliche Theorien, Modelle und Methoden: Eine Einführung*. (ss.173-198). WVT Wissenschaftlicher Verlag.
- Özkul, M. & Uysal, M. T. (2020). Kültür ve Toplumsal Yapı Kavramlaştırmaları Bağlamında Kurumlar ve Kurallar. İçinde: C. Aktan (Ed.) *Kurumsal sosyoloji Kurallar ve Kurumlar Üzerine Sosyoloji Araştırmaları* (ss.93-132). SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Thomas, A. (2010). Culture and Cultural Standards. İçinde: Alexander Thomas, Eva-Ulrike Kinast & Sylvia Schroll-Machl (Eds.): *Handbook of Intercultural Communication and Cooperation: Basics and Areas of Application*. Cilt 1, Vandenhoeck & Ruprecht.
- Roche, J. (2001). *Interkulturelle Sprachdidaktik: Eine Einführung*. Narr Studienbücher.
- Schreiter, M. (2015). Einleitung. İçinde: Held, Susanne & Schreiter, Miriam (Eds.) *Studien zur Erforschung interkultureller Kommunikation* (ss.5-37). Universitätsverlag Chemnitz.
- Uygunkan, S. B. (2005). Kültürleme kavramı ve televizyon. *Kurgu Dergisi*. 21, 205-213.
- Uygur, N. (1984). *Kültür Kuramı*. Remzi Kitabevi.

Ethical Statement/Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/Contribution Rate Declaration of Researchers: Bu araştırmada 1. yazar katkısı %65, 2. yazar katkısı %35'tir. / In this research, the first author's contribution is 65% and the second author's contribution is 35%.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0